

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่จะพัฒนาสังคมไทยเพื่อให้สามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมีความมั่นคงท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อันเป็นผลกระทบที่เชื่อมโยงจากบริบทของสังคมโลกนั้น การพัฒนาคนถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด และระบบการศึกษาที่มีคุณภาพเท่านั้น จึงจะเอื้อต่อการพัฒนาคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ก : 20) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 1 มาตรา 6 บัญญัติให้การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และหมวด 4 ที่กำหนดแนวการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 5 - 12) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาสังคมไทยที่พึงประสงค์เพื่อพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพไว้ 3 ด้าน คือ สังคมแห่งคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งการพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งคุณภาพนั้น ได้ยึดหลักการพัฒนาว่า ต้องสร้างคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข และพัฒนาให้คนไทยมีสุขภาพดี มีคุณภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม (ธีระพล อรุณะกสิกร และคนอื่น ๆ. 2544 : 15 – 20) การที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือ อย่างคึงของทุกหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีบทบาทหน้าที่คือ กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี

ของสถานศึกษา ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแนวของสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส เด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาตลอดจนวิทยากรภายนอก ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุก ๆ ด้าน รวมถึงการสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ การเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุก ๆ ด้าน รวมถึงการสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานการดำเนินงานกับองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ให้ความเห็นชอบ รายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนนำเสนอต่อสาธารณชน แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือ คณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินงานตามที่เห็นสมควรและปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 ข : 8)

การจัดการศึกษาของสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศชาติ มีโครงสร้างหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น คือช่วงชั้นที่ 1 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นที่ 2 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้น 3 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 และช่วงชั้นที่ 4 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (กระทรวงศึกษาธิการ. 2545 : 5) สำหรับเด็กที่เรียนในช่วงชั้นที่ 3-4 อยู่ในวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่ต้องการหาเอกลักษณ์ของตนเอง อยากรู้ อยากเห็น อยากลอง ต้องการอิสระจากครอบครัว ต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน บางครั้งดูเหมือนให้ความสำคัญกับกลุ่มเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ เหล่านี้เป็นธรรมชาติของวัยรุ่น ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานที่เป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานงาน ความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอันจะส่งผลให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จ โดยมีแนวคิดหลักการดำเนินงาน คือมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็น

ปัจเจกบุคคล ดังนั้น การยึดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนา เพื่อดูแลช่วยเหลือทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมจึงเป็นสิ่งจำเป็น และความสำเร็จของงานต้องอาศัยการมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำงานทุกคน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นบุคลากรโรงเรียนในทุก ระดับ ผู้ปกครองหรือชุมชน (กรมวิชาการ. 2544 : 3 – 6)

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นการดำเนินงานของทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกระทรวงสาธารณสุข โดยกรมสุขภาพจิต ได้ร่วมกัน วางรากฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียน (กษมา วรวรรณ ณ อยุธยา. 2547 : คำนำ) เป็นระบบที่เหมาะสมกับการพัฒนาป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนในยุคปัจจุบัน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยครูที่ปรึกษาต้องดำเนินงานที่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยครูที่ปรึกษาต้องดำเนินการและจัดให้มีข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนแต่ละคน ทั้งในด้านการเรียน ด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ความประพฤติ การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียนเป็นกลุ่มพิเศษ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา การส่งเสริมนักเรียนเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคน มีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเอง การป้องกันและช่วยเหลือนักเรียน เป็นการดูแลเอาใจใส่ นักเรียนกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหาด้วยการให้คำปรึกษาการจัดกิจกรรมพัฒนาการส่งต่อนักเรียน เป็นการดำเนินการสำหรับกรณีปัญหา นักเรียนมีความยุ่งยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วไม่ดีขึ้น ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญ สำหรับแนวคิดหลักสำคัญของการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมี แนวความคิดที่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการที่แตกต่างกันเนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น จึงยึดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนาเพื่อดูแลช่วยเหลือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งเสริม ความสำเร็จของงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนต้องอาศัยปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงาน คือบุคลากรทุกฝ่ายต้องตระหนักถึงความสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือเข้าร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมและอย่างสม่ำเสมอ ครูทุกคนและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีทัศนคติที่ดีต่อนักเรียน มีความสุขที่จะพัฒนานักเรียนในทุกด้าน คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคณะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดมีการประชุม คณะทำงานอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด ครูที่ปรึกษาควรเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคลากรทุกคน รวมทั้งการสนับสนุน

จากโรงเรียน โดยการดำเนินการให้ครูประจำชั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ และทักษะในการดำเนินงาน โดยเฉพาะการให้คำปรึกษาเบื้องต้น และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (กรมสุขภาพจิต, 2544 : 13 – 19)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีโรงเรียนในสังกัด จำนวน 244 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2, 2553 : 2) ซึ่งแต่ละโรงเรียนก็มีแนวทางการดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนคล้ายคลึงกันตามนโยบายการพัฒนา ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยการดำเนินงานต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้ง ครู พ่อ แม่ ผู้ปกครองและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครู พ่อ แม่ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยเหลือเอาใจใส่นักเรียนอย่างใกล้ชิด สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ทราบความเปลี่ยนแปลง และสามารถหาวิธีการป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาได้ทันการณ์ เนื่องจากทุกปัญหาล้วนมีสาเหตุ และไม่ได้เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่เป็นการสั่งสมประสพการณ์ที่มีผลเชิงลบต่อพฤติกรรม ทั้งด้านความคิด ความรู้สึก และการกระทำ หากไม่ได้รับการช่วยเหลือเบื้องต้น ปัญหาก็จะลุกลามมากขึ้นจนมีความซับซ้อนยากแก่การแก้ไข เมื่อนักเรียนอยู่ที่โรงเรียนก็จะมีครูช่วยทำหน้าที่ดังกล่าวแทนพ่อแม่ในช่วงเวลาหนึ่ง โดยสถานศึกษาทุกแห่งจัดให้มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เนื่องจากความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานชีวิตที่ไม่เหมือนกันหล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งด้านบวก และด้านลบ ดังนั้น การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษาเข้าใจนักเรียนมากขึ้นสามารถนำข้อมูลมาใช้เป็นประโยชน์ 2) การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับตัวนักเรียน เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา การจัดกลุ่มสามารถทำได้หลายวิธี เช่น ใช้แบบประเมิน Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) ของกรมสุขภาพจิต การสังเกตพฤติกรรม การสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดกลุ่มจะทำให้ครูที่ปรึกษาสามารถช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง 3) การส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ หรือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหาให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภูมิใจในตนเอง ด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา และช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มปัญหา กลับเป็นกลุ่มปกติและมีคุณภาพ 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่

นักเรียนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับกลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหาจำเป็นอย่างมากที่ต้องดูแลอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือ โดยไม่ยอมปล่อยให้พลละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาสังคม 5) การส่งต่อในการป้องกันแก้ไขปัญหานักเรียน โดยครูที่ปรึกษาอาจมีบางกรณียากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วไม่ดีขึ้นก็ควรส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้เป็นการช่วยเหลือที่ถูกทางและรวดเร็ว การส่งต่อมี 2 แบบ คือ การส่งต่อภายใน หมายถึง การส่งต่อภายในโรงเรียน การส่งต่อภายนอก หมายถึง การส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก ซึ่งจากผลการดำเนินงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนปีที่ผ่านมา พบว่า ยังมีอุปสรรค และปัญหาหลายอย่าง เช่น ปัญหานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การเรีนต่ำ นักเรียนขาดระเบียบวินัย นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมในระดับต่ำ และที่สำคัญคือการแพร่ระบาดของยาเสพติดที่เป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานระบบช่วยเหลือนักเรียนยังไม่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานูรรัมย์ เขต 2. 2552 : 14-20)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยในฐานะที่รับผิดชอบหัวหน้างานพัฒนาผู้เรียนจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานูรรัมย์ เขต 2 ซึ่งจากผลการศึกษา จะใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศ ให้ผู้เกี่ยวข้อง ได้นำไปประกอบการพิจารณา ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาการดำเนินงานตามองค์ประกอบของกระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้มีความเหมาะสม อันจะส่งผลกระทบต่อตรงต่อการป้องกันปัญหา หรือลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับนักเรียน ซึ่งเป็นอนาคตที่สำคัญของประเทศชาติต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้อำนวยการ โรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระสัง 1
2. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของผู้อำนวยการ โรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระสัง 1

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ข้อสนเทศสภาพและปัญหาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระสัง 1
2. ได้รูปแบบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ที่มีประสิทธิภาพ กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระสัง 1
3. เป็นข้อสนเทศสำหรับผู้บริหารในการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน
4. เป็นข้อสนเทศสำหรับผู้สนใจในการวางแผนปรับปรุงพัฒนางานบริหารของผู้บริหารให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
5. เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความร่วมมือและประสานสัมพันธ์กันอย่างกัลยาณมิตรระหว่างผู้อำนวยการ โรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการป้องกัน แก้ปัญหาและพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและยั่งยืน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพและปัญหา รูปแบบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระสัง 1 โดยมีกรอบในการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาการดำเนินงานการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระสัง 1 โดยศึกษากระบวนการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ใน 5 ประการ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

2547 ก : 6)

- 1.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
- 1.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน
- 1.3 ด้านการส่งเสริมและพัฒนาเด็กเรียน
- 1.4 ด้านการป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข
- 1.5 ด้านการส่งต่อนักเรียน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้อำนวยการ โรงเรียน จำนวน 14 คน ครู จำนวน 162 คน ผู้ปกครอง จำนวน 3,373 คน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 104 คน (ไม่นับรวมที่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนและครู) ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพ กระทั่ง 1 รวมทั้งสิ้น จำนวน 3,653 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

2.2.1 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการสัมภาษณ์ ได้จากการเลือกจากประชากร ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ โรงเรียน จำนวน 14 คน ครู จำนวน 14 คน ผู้ปกครอง จำนวน 14 คน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 14 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 56 คน ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระทั่ง 1

2.2.2 กลุ่มตัวอย่างสำหรับการประชุมระดมสมอง (Brain Storming) ได้จากการเลือกจากประชากร ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ โรงเรียน จำนวน 1 คน ครู จำนวน 3 คน ผู้ปกครอง จำนวน 1 คน และกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 6 คน ในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระทั่ง 1

3. เขตพื้นที่

การวิจัยจะกำหนดโรงเรียนในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระทั่ง 1 จำนวน 14 โรงเรียน ดังนี้ คือ โรงเรียนอนุบาลกระทั่ง 1 โรงเรียนวัดบ้านหนองแวง โรงเรียนบ้านตะเคียน โรงเรียนถนน โรงเรียนระยองใหญ่ โรงเรียนบ้านขามตาเป่า โรงเรียนบ้านหนองกระเสก โรงเรียนโนไฉทัย โรงเรียนบ้านศรีภูมิสามัคคี โรงเรียนบ้านเมืองไผ่ โรงเรียนบ้านวัดธรรมถาวร โรงเรียนบ้านโคกสูง และโรงเรียนวัดชุมพลมณีรัตน์ โรงเรียนบ้านสวายสอไกรปัญญาเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **สภาพ** หมายถึง ลักษณะเป็นจริงในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระทั่ง 1

2. ปัญหา หมายถึง อุปสรรคหรือข้อขัดข้องต่างๆ ในการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน กลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพกระสัง 1 ที่ทำให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ

3. ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบขั้นตอน มีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพ และมีหลักฐานการทำงานที่สามารถตรวจสอบได้ โดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยมุ่งหวังเพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีทักษะการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤติต่างๆ ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่

3.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง การศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนโดยใช้ข้อมูลพื้นฐาน เช่น การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้านแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้มาจากวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย ตามหลักวิชาการและนำข้อมูลเหล่านี้มาแก้ไขปัญหานักเรียนเพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดน้อยที่สุด

3.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน หมายถึง การพิจารณาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนเพื่อจัดกลุ่มนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มปกติ หมายถึง นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์คัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง หมายถึงนักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์คัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา หมายถึงนักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลตามเกณฑ์คัดกรองของโรงเรียนแล้วจัดอยู่ในกลุ่มที่มีปัญหา ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งในการหาวิธีการที่เหมาะสมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการด้วยความรวดเร็วและถูกต้อง

3.3 ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน หมายถึง การสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลให้มีคุณภาพมากขึ้นมีความภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันให้นักเรียนกลุ่มปกติกลายเป็นกลุ่มใหญ่และจะช่วยส่งเสริมพัฒนาากลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา ให้กลับเป็นกลุ่มปกติ โดยการใช้กิจกรรมโฮมรูม (Home Room) การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom Meeting) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.4 การป้องกัน ช่วยเหลือและแก้ไข หมายถึง การให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาลดจนการประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดกิจกรรม

ต่าง ๆ ได้แก่กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อนโดยเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาบุคลิกลักษณะและสภาพแวดล้อมของนักเรียน แต่ละคน

3.5 การส่งต่อนักเรียน หมายถึง วิธีแก้ปัญหานักเรียนโดยครูหรือผู้เกี่ยวข้องที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ โดยการมอบให้ครูที่มีความชำนาญในการแก้ไขปัญหาดำเนินการแก้ปัญหาเพื่อให้สามารถช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเหมาะสม การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ คือ การส่งต่อภายใน และการส่งต่อภายนอก

3.5.1 การส่งต่อภายใน หมายถึง การที่ครูที่รับผิดชอบส่งนักเรียนให้บุคลากรในโรงเรียนช่วยแก้ไขปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูฝ่ายปกครอง รองผู้บริหาร ผู้บริหาร เป็นต้น

3.5.2 การส่งต่อภายนอก หมายถึง การที่ครูที่รับผิดชอบส่งนักเรียนให้ผู้เชี่ยวชาญภายนอกแก้ไขปัญหา